

Risiko- og beskyttelsesfaktorer

Risikofaktorer er en felles betegnelse på forhold som øker faren for at personer utvikler psykiske og/eller sosiale vansker. Beskyttelsesfaktorer demper sannsynligheten for utvikling av vansker når personen er rammet av risikofaktorer. Risiko- og beskyttelsesfaktorer omfatter både genetiske, biologiske, mentale, miljømessige og sosiale faktorer. Begrepet beskyttelsesfaktor benyttes først når de har dempet effekt på risikofaktorer, ellers benyttes ressurser eller liknende begreper. Effekten av beskyttelsesfaktorer synes som regel best når det foreligger betydelige risikofaktorer som har vart over tid. Samme beskyttelsesfaktor kan være virksom mot flere risikofaktorer. Risiko- og beskyttelsesfaktorer er atskilte dimensjoner i betydningen at når personer skårer tilstrekkelig lavt på en risikodimensjon, blir den ikke automatisk en beskyttelsesfaktor. Hvis foreldre f.eks. ikke er emosjonelt overinvolverende overfor barnet, innebærer ikke det at foreldrenes omsorgsutøvelse overfor barnet blir en beskyttelsesfaktor, fordi den kan være dårlig selv om den ikke har den nevnte karakteristikum. Det er med andre ord et innfløkt samspill mellom risiko- og beskyttelsesfaktorer som forklarer hvordan mennesker utvikler seg, og den livskvaliteten de opplever å ha. (Kvello, 2016)

Skjema over risiko- og beskyttelsesfaktorer inneholder kompleks kunnskap, men der man ikke unngår skjønnsvurderinger. Sjekklisten blir derved ikke bedre enn kompetansen til den som bruker den, siden det er fagpersonens kunnskap som benyttes i vurderingen av punktene. Sjekklisten er ikke rangert ut fra alvorlighetsgrad, og består av både ytre, lett observerbare forhold og av mer bakenforliggende faktorer. (Kvello 2016)

Punkter som bør inkluderes i en god skjønsmessig vurdering av hvordan risiko- og beskyttelsesfaktorer kan antas å påvirke personen:

For risikofaktorene

1. Antallet av dem
2. Alvorligheten/intensiteten i dem, det vil si hvor omfattende de er, og derved sannsynligheten for at de får konsekvenser for barnets utvikling og reduserer livskvaliteten
3. Varigheten av dem, altså hvor lenge de har påvirket barnets liv. Jo lenger risikofaktorer har vart, desto større sannsynlighet er det for at de har hatt negativ påvirkning på barnet. Generelt er de midlertidige risikofaktorene mindre skadelige enn de langvarige (kroniske).
4. Antall mikromiljøer risikofaktorene omfatter. Riktignok har antallet risikofaktorer sterkere påvirkning på barns utvikling enn antall mikromiljøer som de omfatter, med det regnes likevel som ekstra uheldig om det er alvorlige risikofaktorer innenfor alle av barnets mikromiljøer.

For beskyttelsesfaktorer

1. At beskyttelsesfaktoren er beskyttende i type overfor den risikofaktoren som personen er utsatt for.
2. At beskyttelsesfaktoren har samme varighet/intensitet som den risikofaktoren som den skal virke beskyttende mot.
3. Antallet beskyttelsesfaktorer (indikerer graden av ressurser i barnets oppvekstmiljø).
4. Konklusjon om risikostatus. Ved tre eller fire risikofaktorer (etter justering fra beskyttelsesfaktorene) benevnes barn som risikoutsatt. Ved fem eller flere risikofaktorer betegnes barn som høyrisikoutsatt.

SKJEMA OVER RISIKO- OG BESKYTTELSESAKTØRER

	RISIKOFAKTØRER	BESKYTTELSESAKTØRER
INDIVIDUELLE	<ul style="list-style-type: none"> • Individuell sårbarhet<ul style="list-style-type: none"> ◦ Født prematurt og med lav fødselsvekt ◦ Utviklingsforstyrrelse/lav intellektuelt nivå/har et syndrom/en hjerneorganisk skade • Svake verbale og sosiale ferdigheter • Er impulsiv, hyperaktiv, har oppmerksomhets- og konsentrasjonsvansker. • Er sky – aktivt tilbaketrukkende og virker generelt utrygg. • Psykiske lidelser • Flere alvorlige somatiske sykdommer i førskolealder som har innebært a) at barnet har vært innlagt flere ganger og/eller for en lengre periode, b) at det har vært fare for barnets liv, c) at det har ledet til betydelige restriksjoner for hva barnet har kunnet delta på av aktiviteter og typer av arenaer. • Relasjonsbrudd til personer som barnet står nær, som foreldre, søsken, venner osv. • Mister foreldre eller søsken i dødsfall • Vansker med å etablere aldersadekvate vennskap • Utagerende, sensasjonssøkende • Barnet har vært utsatt for mobbing og/eller mobber andre • Rusmiddelmissbruk • Utsatt for omsorgssvikt, mishandling, seksuelle overgrep og/eller utnyttelse (det kan også være like skadelig å ha vært vitne til).	<ul style="list-style-type: none"> • Aldersadekvat eller bedre fungering/ferdigheter på samtlige basalkompetanseområder: kognitiv/språklig, sosialt, emosjonelt, atferd/moral, motorikk) • Medfødt robusthet og kapasitet • Opplevelse av mening og sammenheng • Kreativitet • Har hobbyer/interesser og får bekreftelse på et talent gjennom disse aktivitetene. • Planlegger sin egen livssituasjon (framtidorientering) (gjelder barn over 12 år) • Godt selvbilde • Avbalansert og ikke hissig temperament
FAMILIE	<ul style="list-style-type: none"> • Manglende tilsyn • Manglende interesse for den unge • Manglende oversikt • Tilknytningsproblem • Langvarig høyt konfliktnivå mellom foreldrene og/eller mellom foreldrene og deres sosiale nettverk/slekt • Voldsutøvelse i familien • Foreldre som er arbeidsledige eller sporadisk knyttet til arbeidsmarkedet eller som er uføretrygdet.	<ul style="list-style-type: none"> • Foreldre med god omsorgsutøvelse • God kommunikasjon • God autorativ oppdragelse (kontroll og varme), struktur og regler. • Høy sosioøkonomisk status (Foreldre som er i utdanning/jobb, og har ordinær eller bedre fungering og godt sosialt nettverk) • Et godt forhold til og jevnlig kontakt med sine søsken • Barnet har jevnlig tilgang til voksne i tillegg til de

	<ul style="list-style-type: none"> • Dårlig økonomi • Flere flyttinger fra barnet er 1-18 år gammelt (må innebære brudd med venner, skifte av barnehage og/eller skole) • Ettergivende eller aggressiv oppdragelse • Uklare forventninger og grenser barnet • Samlivsbrudd mellom foreldrene • En eller flere av omsorgspersonene har eller har hatt psykiske vansker eller psykiske lidelser. • En eller flere av omsorgspersonene har svake kognitive evner eller psykisk utviklingshemning • En eller flere av omsorgspersonene har alvorlige fysiske funksjonsnedsettelse eller somatisk sykdom som gjør det vanskelig å ivareta barneomsorgen • Rusmiddelbruk hos omsorgspersonene til barnet • En eller flere av de primære omsorgspersonene til barnet har selv vokst opp med omsorgssvikt, mishandling, seksuelle overgrep, utnyttelse eller familievold • Foreldre som har en svak og/eller skadelig omsorgsutøvelse overfor barnet • Nåtid eller tidligere kriminalitet hos foreldre • Familien har uavklart oppholdsstatus i landet 	<p>foresatte som a)investerer mye tid, b) har mange positive følelser for barnet og c) har god omsorgskompetanse</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omsorgspersonene engasjerer seg positivt i hvordan barnet har det i barnehage og skole, og partnere samarbeider godt med hverandre ved eventuelle utfordringer
VENNER	<ul style="list-style-type: none"> • Rusmisbruk og kriminalitet hos venner • Andre barn og unges forsterkning av antisosial atferd • Lav sosial status hos venner • Avvisning fra jevnaldrende 	<ul style="list-style-type: none"> • Tydelige normer, tilknytning, prososiale venner
SKOLE	<ul style="list-style-type: none"> • Dårlig skolemiljø/klima • Mobbing • Uklare forventninger og lite oppmuntring av prososial atferd • Dårlig klasseledelse • Dårlig klassemiljø • Negativ og konfliktfylt relasjon mellom elev og lærer • Manglende interesse for skole • Skulker • En barnehage eller skole som preges av høyt sykefravær eller utskiftninger av ansatte. 	<ul style="list-style-type: none"> • Et fåtall klare felles regler og regelhåndhevelse • Tydelige forventninger og hyppig oppmuntring av prososial atferd • God autorativ klasseledelse (støttende, relasjonsorientert, tydelig og konsekvent) • God tilhørighet • Positiv relasjon til lærer • En klar struktur og god kontakt mellom barnehage/skole og hjemmet.
NÆRMILJØ	<ul style="list-style-type: none"> • Et belastende nærmiljø med mye arbeidsledighet, kriminalitet og rusmisbruk. • Lav sosial kontroll • Dårlig bomiljø • Fattigdom 	<ul style="list-style-type: none"> • Enighet om de grunnleggende verdiene i oppdragelse • Minst en betydningsfull voksen • Prososiale venner • Felles verdier • Samfunnsstruktur som støtter mestringsstrategier